

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תלו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

יְיָשׁ מְקַלֵּין בְּדִבְרֵהֶם.

ואפילו בתוך ל' יום לחג, אינו מברך. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות כט) לגבי הבדוק קודם ליל ארבעה עשר, שאכן המנהג שאינו מברך.

ומטעם זה הוסיף בשעה"צ (שם), שאף שמחמת עצם דין הבדיקה מותר לכתחילה לבדוק קודם ארבעה עשר [היינו גם מי שאינו יוצא בשיירא וכדו'], יש להימנע מכך משום שמפסיד את הברכה, וכמו שמצינו במשנה (תרומות פ"א מ"ו) לענין הפרשת תרומה, שערסם לא יתרום משום שמפסיד את הברכה.

וכעין זה הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"ז אות יח) לבחור ישיבה הדר בפנימיית הישיבה, שלכתחילה יבוא מבית הוריו לישיבה בליל ארבעה עשר כדי לבדוק את חדרו בברכה, ורק אם קשה לו לבוא לשם בליל ארבעה עשר, יבדקו באחד הלילות הקודמים בלא ברכה. [נראה עוד בדעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה סי"ז)].

עוד בענין חובת בדיקת חדרי פנימיית הישיבה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תלו ס"ק ב).

ולענין מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תלב ס"ק ב) שיש אומרים שקודם הבדיקה טוב שיטול ידיו, משום נקיות, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שהיינו דוקא בבדיקה בזמנה כתקנתה, מה שאין כן בבדיקה שלא בזמנה שאינה כתקנתה [שהרי אין מברכים עליה], אין צריך ליטול ידיו.

וכן לענין המנהג להניח פתיתי חמץ לפני הבדיקה המובא ברמ"א לעיל (סי' תלב ס"ב), מ"מ הבדוק קודם ליל ארבעה עשר, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' לה) שאינו בכלל מנהג זה. וטעם הדבר, שהרי בטעם המנהג כתב הרמ"א שם, שהוא כדי שלא תהיה ברכת הבדיקה לבטלה אם לא ימצא חמץ בבדיקתו, ואם כן הבדוק קודם ליל ארבעה עשר שכתב הרמ"א (כאן) שאינו מברך, אינו בכלל המנהג [והוסיף, שאף עדיף שלא להניחם, וראה שם טעם הדבר].

מאידך, הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' עג) כתב שאמנם הטעם שכתב הרמ"א (הג"ל) אינו שייך כשבדוק קודם ארבעה עשר, מ"מ הרי הובא בשם האר"י ז"ל שהנחת עשרה הפתיתים היא על פי סוד גדול [נראה במשנ"ב שם (ס"ק יג) שהזכירו], ולפי זה יתכן שאין חילוק בין ליל ארבעה עשר לקודם לכן. והוסיף, שגם הטעם להנחת הפתיתים שכתב החק יעקב שם (ס"ק יד), שעל ידי שימצא את פתיתי החמץ יתן אל ליבו לבדוק דיטב שמא ימצא עוד חמץ, שייך גם קודם ליל ארבעה עשר.

6) אולם, לענין דינו של חמץ זה לאחר הפסח, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' צה) שהוא אסור בהנאה, כדין חמץ שעבר עליו הפסח, וכעין מה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק יז) לענין אוצר חטים. וכתב, שלכן ימכרו לנכרי קודם הפסח, וכל נדון המשנ"ב כאן הוא רק לגבי חיוב ביעור.

[משנ"ב ס"ק ט]

וּלְמַעַשְׂהָ יֵשׁ לְדוֹן לְפִי קְרִיב וְרַחוּק הַמָּקוֹם⁷.

7) ובזמנינו שמצויים כלי תחבורה מהירים, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ז תשובה יח) שאין נחשב כמקום רחוק אלא כגון היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, אבל היוצא מעיר לעיר, נחשב כמקום קרוב, ואינו חייב לבדוק קודם שיוצא לדרכו.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְאֶפְלוּ אֵין דַּעְתּוֹ לְפָנָתוֹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח, שְׁלֹא יֵרָאֶה הַחֻמֵּץ בַּפֶּסַח, אֶפְלוּ הֵכִי חָל עָלָיו חֻכּוֹת הַבְּדִיקָה מִקֵּדָם⁸.

8) ואף על פי שאין מחיצה גדולה מזו במה שעושה ביתו אוצר ומכניס לשם תבואה, ומבואר ברמ"א לקמן (סי' תמ ס"ב) שמעילה מחיצה בפני חמץ של נכרי שנמצא ברשותו ולא קיבל עליו אחריות, כתב החזו"א (אור"ח סי' קכד הערות לפסחים ב, א) ששונה חמץ שהיה שלו, שעדיין דעתו עליו, ויש יותר חשש שיבוא לאוכלו, ולכן מחיצה אינה מעילה לגביו אף על פי שביטלו או הפקירו.

[משנ"ב ס"ק טז]

וְכָל-שֶׁפֶן כְּשֵׁישׁ סֶפֶק אִם נִתְחַמְצוּ⁹.

9) שבאופן זה יש ספק ספיקא, שמא לא נתחמצו, וגם אם נתחמצו שמא נתעפשו, כמבואר לקמן (סי' תסז ס"ק כא), ולכך אין צריך לפנותו.

[ביה"ל ד"ה ולא יבדוק]

הִרִי דִּדְעָת הָרָצָה קִפְרִי תַּדֵּשׁ, וְדַעַת הַרִּשְׁקָא לְהַקְרִיעַ קִהְבָּהּ, וְצִרִי עֵינִין לְמַעַשְׂהָ¹⁰.

10) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' תלג ס"ק ה) כתב בשם החק יוסף, שהלכה כדעת הרמ"א (כאן) שהבדוק קודם ליל ארבעה עשר,

הלכות פסח סימן תלו

באר הגולה ח

ב מימא דבא שם
וכפרש הר"ן בשם
אחרים, וכן חב
הטור בשם הרמב"ם
והרי"ק ג' צאות ג' ע"ג
זה שם בגמרא

צריך לבדק (וכשמוציא פסח (ו) יבטלנו) (טור). **ינאם** (ז) דעתו לחזור קדם הפסח, (ח) צריך לבדק
ואחר-כך יצא, (ט) דחישנין שמה יחזור ערב-פסח בין השמשות (י) ולא יהיה לו פנאי לבער. **ינאם**
העושה ביתו (ד) אוצר, תוף שלשים יום (יב) זקוק לבדק (ט) ואחר-כך כונס אוצרו לתוכו; קדם
שלשים יום, אם דעתו לפנותו קדם הפסח, (יג) צריך לבדק ואחר-כך עושה אוצר, (יד) ואם אין
דעתו לפנותו קדם הפסח (ו) (טו) אינו צריך לבדק: הגה ואוצר חטים (טז) * שלש (יז) חטים מחמצים
בקרקעית הבור, * אם נעשה האוצר שלשים יום קדם הפסח אינו זקוק לבער, אלא מבטלו בלבד וידי, מיהו, לאחר
פסח כשפנה האוצר (יז) * אסור להנות מאותן חטים. (יח) ואם אין שם חמץ ידוע אלא ספק, מותר למכור (יט) האוצר

באר היטב

(ד) אוצר. כלומר ששמשו שם חמץ ואח"כ רוצה להניח שם עצים או דבר
אחר: (ס) ואח"כ כונס. ואם לא בדק קדם, צריך לפנות האוצר ולבדק. ואפשר

משנה ברורה

חכמים. ואם יש שם חמץ ידוע, (ס) יש אומרים דחייב לבער קדם
שניצא, (ט) ויש מקליין בדרב"ה: (ו) יבטלנו. במקום שהוא. דאף
דאין רוצה החמץ עובר משום ב'ל יטמין', דהא לא בטלה מעקרא
[הגר"א: (ז) דעתו לחזור קדם הפסח. וכל-שכן אם דעתו לחזור
בתוך הפסח: (ח) צריך לבדק. ואפלו יצא מתחת השנה צריך
לבדק [אחרונים], ואפלו בטל כבר (י) מכל מקום צריך לבדק,
שמה יחזור וימצא ויבטלנו: (ט) דחישנין שמה יכו'. ודנאם
במקשר לבס או יצא בשניא לדרך רחוקה, (ס) אפלו דעתו לחזור
זמן רב קדם פסח חישנין שמה ישתהא, אבל יצא לדרך קרובה,
אפלו בתוך שלשים יום לא חישנין. (יג) ומכל מקום הכל לפי
הענין, דלפעמים אפלו בדרך קרובה, אם מגביל זמן ביאתו
במצום קרוב לזמן הבדיקה חישנין שמה ישתהא, וצריך לבדק
מקדם, ויש (יג) מקליין בזה, ולמעשה יש לדון (יד) לפי קרוב
ורחוק המקום: (י) ולא יהיה לו פנאי לבער. רוצה לומר, ובימים-

טוב לא יוכל לבער מפני שאין מבצירין החמץ ביום-טוב, ונמצא מקום החמץ בביתו: (יא) אוצר. ואפלו אין שם חמץ ידוע
(טו) אלא שהוא מקום ששמשו שם חמץ, ונפח רוצה להניח שם תבואה לאיזה זמן או עצים וכי האי גוונא: (יב) זקוק לבדק.
ואפלו אין דעתו לפנותו עד אחר הפסח, שלא ירוצה החמץ בפסח, אפלו הכי חל עליו חובת הבדיקה מקדם: (יג) צריך לבדק.
ואם לא בדק קדם, (טו) צריך לפנות האוצר ולבדק: (יג) צריך לבדק. שחששו חכמים (יז) שמה יתחיל לפנותו קדם ליל י"ד ולא
יגמר לפנותו, אלא ישא ממנו (יח) פחות מגבה שלשה טפחים מכסה על החמץ, דשוב לא הוי במכער, ואחר-כך כשניצא ליל י"ד
ישכח על החמץ שפחת האוצר ביום ששכסה מן העין: (יד) ואם אין וכו' קדם הפסח. אלא לאחר הפסח: (טו) אינו צריך לבדק.
דקדם שלשים יום אין חל עליו חובת הבדיקה, ואחר-כך כשנעשה האוצר הרי הוא במכער, כמו חמץ שנפלה עליו מפתל, וסגי בבטול
כשניצא פסח, וכנ"ל. וכתב במגן-אברהם: וכל זה בחמץ שאינו ידוע, אבל בחמץ ידוע (יט) צריך לבער מתחלה, ויש מקליין אפלו בחמץ
ידוע, וכנ"ל בסעיף-קטן ה: (טז) שיש חטים מחמצים. הנה, שהיו (כ) שם חטים מחמצים ואחר-כך הניח האוצר עליהם, ואפלו הכי
אין צריך לבער ביתו שנעשה האוצר קדם שלשים יום, וכן שיבטלנו קדם הפסח, (כא) אבל אם הניח החטים ואחר-כך נתחמצו החטים
מלחות הבור, אפלו היה הנתחל תוף שלשים אין צריך לפנותו, דבשעה שהניח החטים צדין לא היה שם חמץ, ועכשו הוי בחמץ שנפלה
עליו מפתל וכל-שכן כש"ש ספק אם נתחמצו: (יז) יבטלנו קדם פסח: (יז) אסור להנות וכו'. דאף דחמץ שנפלה עליו מפתל (כב) מותר
להנות מהן לאחר פסח, הלא גרע טפי, דהתם אין בודעתו לפנות הגל ויחטט אחר הפסח, אבל כאן הלא דעתו לפנות בורו אחר הפסח,
(כג) ויהי הוא כמבטל לחזור ולזכות בו. ופשוט דניכול למכרו לכל האוצר קדם הפסח לעצמם ויהיה מותר אחר-כך להנות ממנו:
(יח) ואם אין שם חמץ ידוע. רוצה לומר, בעת שהניח מלמעלה האוצר אינו ידוע אם היה אז בקרקעיתו חטים מחמצים בנדאי:
(יט) האוצר. אחר הפסח, וליכא למחש למידי, (כד) דאף אם מצא עכשו מחמצים, שמה לאחר הפסח נעשה, ועוד, דשמה אין זו

שער הציור

(ח) ב"ח ועלת-שבת ומגן-אברהם ודברי-אדם: (ט) ר"ן וזב"ש וחק-יעקב ואלה נבד ופי' חדש ומקור-חיים ומאמר-מרדכי, וכן מצאתי בחדישי ריטב"א להקל:
(י) אף דעת הב"ח וזב"ש להקל בשבב בשל ותאלה נבד מצד כמותם, מכל מקום לא נצייתו להסם פן משהו דעת העלת-שבת ותפי' חדש ותמאמר-מרדכי
ומקור-חיים להחמיר בזה, וכן משמע מגן-אברהם בסעיף-קטן יב ומהג"א בסעיף-קטן ב שהולך לישטו: (יא) מגן-אברהם, וחסידים עמו חק-יעקב וחק-יוסף
ואלה נבד והג"ר, ולא כט"ו; ומכל מקום סיס מהגן-אברהם בזה דהכל לפי הענין: (יב) מגן-אברהם, והעמיקו תאלה נבד וחק-יוסף, אכן בחק-יעקב לא העתיק
אלא ראש דבריו, ומשמע לכאורה דאין מודה לו בזה וסבירא לה כהמקלין: (יג) הש"ו וכו' ויגדלישע והג"ר: (יד) פן מוכח במקור-חיים: (טו) מגן-אברהם: (טז) מגן
אברהם בשם מהר"ל והביאווה האחרונים, אכן בבית-מאיר ומאמר-מרדכי מספקים בזה, דמשי"י משמע דרך לבתחלה לא נזהר בעורר אבל בדיעבד הרי הוא
כמפתל וסגי בבטול, ולמעשה כתב גם הפאמר-מרדכי דאין לזה מדבריו הפה"ר, שכן מוכח גם-כן מהמ"א לקמה בשם תשובת הרשב"א, גם יש לומר דנשיי
לשיטתו דמכער מן התורה, ונלא יש דסבירא לה דמפתל, מן התורה אינו במכער: (יז) בית-יוסף: (יח) דאי הוי ג' טפחים הוא בכלל מפתל על החמץ דתרי במכער:
(יט) ואף דבחמץ שנפלה עליו מפתל מקליין אף דהוא ידוע, שאני הלא דמניח האוצר עליו בידים והוי כמטמין לבתחלה נלא מ"א: (כ) מגן-אברהם, וכתב, דאפלו
למאי דנבד לן וכו' וכו' אסור אפלו קדם שלשים, הלא דנעשה כבר האוצר אין להחמיר: (כא) גם נה שם. ומכל מקום לאחר פסח מספקא דאסור להנות מהן אם הן
נדאי חמץ, פין שדעתו לפנותו אחר הפסח: (כב) מגן-אברהם בשם הרשב"א. והנה במגן-אברהם כתב דאף למאן דאמר וכו', ואינו השמטנו תבת דאף למאן דאמר,
משום דלהלכה קימא לן דשרי, כמו שכתב תאלה נבד, והעמקנוהו לעיל בבאר הלכה בסימן תלג: (כג) לשון הרשב"א: (כד) צנור-זקנים בשם הרשב"א:

הלכות פסח סימן תלו

* כף בנחד (תשובת הרשב"א סימן ע): ב (כ) וי'ש אומרים, דקדם שלשים יום שאינו צריך לבדק הינו בשאין דעתו לחזור בתוך הפסח, ואף-על-פי שדעתו לחזור קדם הפסח או אחריו אינו צריך לבדק (כא) פיון שהוא קדם שלשים (כב) (וכשגניע פסח וכשגניע), אכל אם דעתו לחזור בתוך הפסח (כג) צריך לבדק אפלו מראש-השנה. (כד) וואם שכח ולא בדק, יבטל בשגניע הפסח, (כה) ולא יכרך על הבטול: הגה גם (ח) אשתו תבדק ותבטל בביתו, דלמא יבטל לבטל במקום שהוא (כל כו): ג ישראל (ט) היוצא מבית אינו-יהודי תוף שלשים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת, (כו) אינו צריך לבטל בית האיני-יהודי, (כז) שחרי יקנים מצות בעור (כח) באותו בית אחר, אכל אם הוא מפרש או יוצא בשניא ולא יבגס בפסח בבית, ויש מי שאומר שחל עליו חובת הבעור פיון שהוא תוף שלשים יום, (כט) וצריך לבטל בית האיני-יהודי שהוא יוצא ממנו כדי לקנים (י) מצות בעור (ל) (אף-על-פי שהאיני-יהודי יבגס לבית הפסח, (לא) ויש אומרים שאינו צריך (לב) כשנכנס בו האיני-יהודי) (טו):

באר היטב

ישאל השני מטל חייב הבדיקה מבית שדר בו, מ"א, ח"י: (י) מצות בעור. לפי מה שפסק הרב לעיל ס"ס חלג דהפיסוס ובמיתנים של הבגדים צריכו לבדק, א"כ אף יוצא בשניא ומפרש ג"כ אפשר לו לקנים מצות

משנה בוריה

אכל עפוש והפסד ולא חמץ נחשבת: ב (כ) ויש אומרים דקדם וכו'. דעה זו בא להקל, וישנונו מגמגם קצת, ורועה לומר, דמה שאמרנו דקדם שלשים יום אינו צריך לבדק הוא אף כשדעתו לחזור קדם הפסח, ורק שלא יהיה דעתו לחזור בתוך הפסח, דדעה זו לא סבירא לה מה שכתב לעיל דחלישין שמא יבוא ערב-פסח ביהושעמשות וכו': (כא) פיון שהוא קדם שלשים. אכל תוף שלשים, שחל עליו (כט) חובת בדיקה, אף שדעתו לחזור לביתו קדם פסח חלישין שמא ישתקא ולא יבוא, ועל-כן צריך בדיקה. וכבר נתבאר לעיל בסעיף א דכל זה במקרה לים יוצא בשניא לדרך רחוקה, אכל בדרך קרובה ודעתו לחזור קדם הפסח לא חלישין, וסמכין דידבק בשביא:

(כב) ויכשגניע פסח יבטלנו. פירוש, כשלא בא לביתו קדם הפסח: (כג) צריך לבדק. דכשיבוא בפסח לאו ברשותה קמא דליבטלה, (ט) ועובר על כל יראה וכל ימצא. ונע, דלדעה זו, הוא הדין העושה ביתו אור, דלדעה ראשונה תלוי חובת הבדיקה באם דעתו לפנותו קדם הפסח, וידעה זו, דוקא באם דעתו לפנותו תוף הפסח [כ"י]. וילענן דינא פסקו (מ) הרבה אחרונים ויש להחמיר בדעה ראשונה, ומפל מקום במקום הדחק, כגון שניצא מביתו עם השניא וכי האי גונא, יש לסמך אדעה אחרונה ואינו צריך לחזור אם אין דעתו לבוא תוף הפסח: (כד) וואם שכח ולא בדק, דאם בדק היה צריך לבטל גם-כן בשעת הבדיקה, כמו שכתבנו בריש הסימן: (כה) ולא יכרך. ודין דעקר הבטול בלב, (כז) ואפלו מחשב בלבו סג"ס, אין מקריין על דברים שבלב⁽¹¹⁾ [מ"א]: ג (כו) אינו צריך לבטל בית העכו"ם וכו'. ואפלו אם לא יבגס לתוכה העכו"ם קדם פסח, והטעם בדלקמה [א"י]: (כז) שחרי יקנים מצות בעור וכו'. אין זה עקר הטעם, דכי מי שיש לו פכה בתיים אינו מחזיק לבדק רק בית אחר? אלא משום דכיון שיוצא מבית העכו"ם שלא על-מנת לחזור, משתמא מקרי הוא לחמצו הנשאר שם, והרי הוא כמשליך אותו ברחוב, ותו אין החמץ שלו ואינו עובר עליו בכל יראה, אלא דמפל מקום אם לא היה נכנס לבית אחר קדם פסח, כגון שהוא מפרש לים או יוצא בשניא, דעת הש"מ-שאומר דכיון שהוא תוף שלשים מצוה עליו לקנים מצות בדיקה קדם שניצא מהבית בעור שהחמץ שלו פיון שלא יקנים מצוה זו במקום אחר⁽¹²⁾, מה שאין פן כאן שיקנס לבית אחר ויקנים שם מצות בעור אין שום טעם לחיבו: (כח) באותו בית אחר. או הוא או בעל-הבית שדר אצלו, דהרי פשולתו לבטל חמצו, ושלוחו של אדם כמותו [אחרונים]: (כט) וצריך לבטל בית העכו"ם וכו'. ואם (ט) יוצא מבית ישראל וישראל אחר נכנס בו, לבלי עלמא אין צריך לבדק, כי על ישראל השני חל חובת בעור, (ל) והוא הדין כשיצא מבית עכו"ם וישראל אחר נכנס תחתיו לדור שם, אין צריך לבדק, ועל ישראל השני חל החיוב: (ל) אף-על-פי שהנכרי יבגס לבית בפסח. ויביא שם חמצו בלאו הכי, אפלו הכי צריך הישראל לבדק חמץ שלו, וכל-שכן כשלא יבגס בו הנכרי: (לא) ויש אומרים שאינו צריך וכו'. דהא הבעור אינו חובת הגוף, אלא למי שיש לו חמץ צריך לבדק ולבעור, וכאן שאין לו חמץ, דהרי הוא מקרי וכו', אין עליו שום חיוב: (לב) כשנכנס בו הנכרי. עין בחק-יעקב דלאו דוקא, דאפלו (לא) אם אין נכנס בו גם-כן אינו מחזיק פיון שער הציון

(כט) חק-יעקב וחק-יוסף ומקור חיים, ולא בט"ו⁽¹¹⁾, וכל-שכן אם אין דעתו לחזור כלל עד אחר הפסח בודאי צריך בדיקה לבלי עלמא: (כו) ואף דיוכל לבטל קדם פסח⁽¹²⁾, פיון שהוא בדרך על הים או בשניא חלישין שמא יבטל לבטל⁽¹³⁾ [עין שם במהרש"א ומהרש"ל ומגן-אברהם פאן מה שבוירא בכתב רש"י⁽¹⁴⁾]: (כז) הלכות השמיט הש"א-אומרים לגמרי, והטעם עמו האלהי נבה מחמת דרב פוסקים פרשו בדעה ראשונה, וכן הפרי חדש פסב דיש להחמיר בדעה ראשונה וכן איה שארי אחרונים, אכן הגר"א בבארו מצד החרוץ בדעה אחרונה, ועל-כן יש לסמך על זה בשעת הדחק, וכן כתב הגר"י: (כח) ואפלו למאן דאמר דצריך להוציא הבטול בפה, כמו שכתב הר"ן והוא בבית-יוסף, מפל מקום אין לבדק על הבטול, שלא מצינו בחז"ל שתקנו נסח בכה על הבטול [נפרח]: (כט) מגן-אברהם וחק-יעקב ומקור חיים, ולא כפ"ח, ואף דמפל מקום הוא לא יקנים מצות בדיקה, יש לומר דהוה הישראל השני שובגס שם הרי פשולתו⁽¹⁵⁾ [וכבר ישמע]: (ל) ט"ו, עין שם טעמו, ולפי מה שכתב המגן-אברהם בסעיף-הקטן טז משמע דגם הוא סובר פן: (ל) וכן משמע מהגר"א שצמד פן לדינא. ועין בקרי-מגדים שכתב דגם הט"ו סובר פן דלא כמגן-אברהם, אכן הגר"י סובר דדוקא קאמר, עין שם. ואפשר דלחק-יעקב מה שכתב הרמ"א כשנכנס בו הנכרי רעה לומר שהוא ברשות הנכרי, לאפוקי אם הישראל סוגר שם הדלת לשמר חמצו דצריך גם החמץ הוא ברשותו, אכן לשון הטור אינו משמע פן:

ד טור וקפוש רש"י
שם ה טור ו שם
כשם אבי העור
ז שם ו שם